

УДК 159.98:316.4

DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2024.2.1>

**МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ ПРОБЛЕМ:
УКРАЇНОМОВНА АДАПТАЦІЯ ТА РОЗРОБКА
СКРИНІНГОВОЇ ВЕРСІЇ IIP-16**

Алексіна Надія Юріївна,

магістрантка психології

кафедри експериментальної та прикладної психології,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

керівниця дослідницького проєкту з адаптації психодіагностичних методик,

БО «БФ «Бережи себе», Київ (Україна)

<https://orcid.org/0009-0008-2120-1326>**Зарубін Ілля Сергійович,**

магістр психології, аналітик даних,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0003-0623-840X>**Савченко Олена Вячеславівна,**

докторка психологічних наук, професорка,

професорка кафедри педагогіки та психології,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-7069-7419>**Герасименко Ольга,**

докторка психології (PsyD), постдокторантка,

Інститут психологічних послуг «Ексес», Сан-Франциско, Каліфорнія (США)

<https://orcid.org/0009-0006-9507-2139>**Лавриненко Денис Гійович,**

старший викладач кафедри педагогіки та психології,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-9306-3830>

Зростання потреби у збереженні й відновленні ментального здоров'я українців вимагає розробки діагностичного інструментарію, здатного визначити пріоритетні напрямки психологічних інтервенцій та оцінити їх результати. Методика визначення міжособистісних проблем (Inventory of Interpersonal Problems) є одним з найбільш популярних у світі інструментів, що використовується до, в процесі й після терапії; має підтверджену ефективність в різних культурних, вікових та клінічних вибірках. Метою роботи є україномовна адаптація інструменту та створення його скороченої (скринінгової) версії. Було здійснено два дослідження. В першому прийняли участь 786 респондентів віком 17–70 років, серед яких 79% склали жінки. Було проаналізовано факторну структуру методики, відібрано твердження для скринінгової версії, перевірено психометричні властивості новоствореного інструменту. Друге дослідження (179 учасників) було спрямоване на перевірку стабільності факторної структури та ретестової надійності методики. Результати першого діагностичного зрізу показали необхідність перегляду змісту опитувальника для забезпечення відповідності його факторної структури оригінальній теоретичній моделі. Процедура іпсатизації даних дозволила отримати очікувану циркумплексну структуру з чотирьох біполярних вимірів (вісім факторів, що складають субшкали методики, пояснили 70% загальної дисперсії змінних). Шкали скринінгової версії IIP-16 мають високий або задовільний рівень внутрішньої узгодженості та однорідності, окрім субшкал «Важко бути наполегливим» та «Важко бути залученим». Показники міжособистісних проблем корелюють з оцінками функціонування міжособистісної сфери та психологічного добробуту особистості, отриманими за допомогою інших опиту-

вальників: соціальна дистантність, пошук емоційної підтримки, залежний стиль прийняття рішень, довіра до людей та до світу тощо. Зроблено висновок про те, що скринінгова версія опитувальника міжособистісних проблем IIP-16 є надійним, валідним та інформативним інструментом, що може бути рекомендований для використання в консультативній та психотерапевтичній роботі.

Ключові слова: міжособистісні стосунки, міжособистісні проблеми, циркумплексна модель, конкуренція, спілкування, піклування, автономія, психотерапія, психологічне консультування.

Aleksina Nadiia, Zarubin Illia, Savchenko Olena, Gerasimenko Olga, Lavrynenko Denys. Methodology for determining interpersonal problems: Ukrainian-language adaptation and development of the screening version of the IIP-16

The growing need to preserve and restore the mental health of Ukrainians requires the development and implementation of psychometric tools capable of determining the priority areas of psychological interventions and evaluating their results. The Interpersonal Problem Inventory is one of the world's most popular tools used before, during, and after therapy; it has proven efficacy across cultural, age, and clinical samples. The aim of the work is to adapt the tool into Ukrainian and create its abbreviated (screening) version. Two studies were conducted. 786 respondents aged 17–70 took part in the first, 79% of whom were women. The factor structure of the methodology was analyzed, the statements for the screening version were selected, and the psychometric properties of the newly created instrument were checked. The second study (179 participants) was aimed at checking the stability of the factor structure and retest reliability of the technique. The results of the first diagnostic section showed the need to revise the content of the methodology to ensure compliance of its factor structure with the original theoretical model. The data ipsatization procedure made it possible to obtain the expected circumplex structure from four bipolar dimensions (the eight factors that make up the subscales of the technique explained 70% of the total variance of the variables). The scales of the screening version of the IIP-16 have a high or satisfactory level of internal consistency and homogeneity, except for the subscales "Difficult to be persistent" and "Difficult to be involved". Indicators of interpersonal problems are correlated with evaluations of the functioning of the interpersonal sphere and the psychological well-being of the individual, obtained with the help of other questionnaires: social distance, search for emotional support, dependent decision-making style, trust in people and the world, etc. All this allows us to conclude that the screening version of the Interpersonal Problems Questionnaire IIP-16 is a reliable, valid and informative tool that can be recommended for use in counseling and psychotherapy.

Key words: interpersonal relations, interpersonal problems, circumplex model, competition, communication, care, autonomy, psychotherapy, psychological counseling.

Постановка проблеми. Проблеми в міжособистісних стосунках завжди були та залишаються однією з головних причин звернення за психологічною допомогою. Різні терапевтичні підходи пропонують власні пояснення та шляхи вирішення цих труднощів. Але у будь-якому випадку, така робота потребує надійного та ефективного психометричного інструментарію, здатного уточнити мішені психологічної інтервенції та контролювати її результати.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Методика визначення міжособистісних проблем IIP (Inventory of Interpersonal Problems) була розроблена Л. Горовіцем та колегами в 1988 р. спеціально для використання в терапевтичній роботі – щоб допомогти фахівцю визна-

чити джерела міжособистісного дистресу пацієнта до, під час та після психотерапії (L. M. Horowitz, S. E. Rosenberg, B. Baer, G. Ureno, V. S. Villaseñor, 1988). Матеріалом для її створення були записи скарг та повідомлень пацієнтів стосовно міжособистісних стосунків. Методика мала гарні психометричні властивості та була чутливою до клінічних змін [1].

IIP містить 127 пунктів, організованих у два розділи відповідно найпоширенішим способам, якими пацієнти висловлюють скарги під час терапевтичних сесій. Частина питань, що спрямована на виявлення міжособистісних невідповідностей або обмежень, починається із фрази «Мені важко ...» (It is hard for me to): зрозуміти точку зору іншої людини, приєднатися до

групи, заводити друзів, бути на самоті тощо. Інша частина питань, спрямована на виявлення *надмірностей*, містить формулювання «занадто» (too much): «занадто сильно намагаюся контролювати інших», «занадто відкриваюся та розповідаю про свої почуття іншим людям», «занадто хочу, щоб на мене звертали увагу, захоплювалися мною» тощо. Респонденти мають оцінити, чи були названі пункти для них проблемою (стосовно будь-якої важливої людини у житті) та наскільки неприємними були ці труднощі. Твердження оцінюються за п'ятибальною шкалою від 0 «зовсім ні» до 4 «надзвичайно».

Внутрішня структура методики включала шість субшкал, виявлених за результатами опитування 103 пацієнтів короткострокової динамічної терапії: труднощі, пов'язані із наполегливістю, комунікабельністю, близькістю, покірністю, надмірна відповідальність та надмірний контроль. Сорок чотири пункти не були включені до жодної субшкали, але залишені в переліку, оскільки вони описують проблеми, які часто виникають та обговорюються в терапії. Крім оцінок субшкал, розраховується середня оцінка за всіма пунктами IIP, що відображає загальний рівень дистресу в міжособистісній сфері (Horowitz et al., 1988) [1].

Дослідження показали, що проблеми міжособистісного спілкування, виміряні за допомогою IIP, пов'язані із формуванням прихильності у дитинстві та самооцінкою особистості, патопсихологічною симптоматикою, почуттям самотності [1; 2]. Показники IIP також пов'язані зі змінними, які стосуються процесу й результату психотерапії: із формуванням терапевтичного альянсу [3], проговореними міжособистісними скаргами та інтрапсихічними темами [4], з ефективністю певних терапевтичних методів та підходів [5], тривалістю лікування [6]. Західні фахівці розглядають цю методику як складову ROM (routine outcome measure) – загальноновизнаної системи показників і критеріїв для оцінки ефективності інтервенцій у повсякденній клінічній практиці та у дослідженнях психотерапії [7].

Подальше вдосконалення методики було спрямоване у двох напрямках: а) уточнення теоретичного концепту та

внутрішньої структури IIP, б) розробка зручних скорочених версій для використання в різних сеттингах.

Циркумплексна модель міжособистісних проблем. Невдовзі після публікації методики британські дослідники (Alden, Wiggins & Pincus, 1990) переглянули її внутрішню структуру. Для аналізу результатів великої студентської вибірки було використано процедуру іпсатизації, що дозволило усунути вплив загального фактору «скарження». Таким чином було виявлено 8 факторів, розташованих у формі кола: 0° – занадто турботливий, 45° – нав'язливий, 90° – владний, домінуючий, 135° – мстивий, злопам'ятний, 180° – холодний, 225° – замкнений (соціальне уникнення), 270° – поступливий (дефіцит наполегливості), 315° – такий, якого легко експлуатувати [8]. Ця робота заклала фундамент наступної теоретизації та обробки результатів IIP.

М. Бакхем з колегами (Barkham et al., 1994) також використовували процедуру іпсатизації. Розглядаючи результати опитувань в клінічних та неклінічних вибірках, вчені виявили у внутрішній структурі IIP вісім факторів, які розташували у просторі чотирьох біполярних вимірів від «важко бути...» до «занадто». Вони визначили ці біполярні фактори як проблеми, пов'язані із конкуренцією (важко бути наполегливим проти занадто агресивний), спілкуванням (важко бути комунікабельним проти занадто відкритий), піклуванням (важко бути підтримуючим проти занадто турботливий) та автономією (важко бути залученим або занадто залежний). Ці чотири області сформували нову циркумплексну модель, що відображає основні соціальні компетенції людини [9].

Пізніше М. Гартман (Gurtman, 1996) аналізував результати IIP, використовуючи циркумплексну модель із чотирьох квадрантів; всіма виступили виміри «домінантності» та «приналежності» (або «любові»). Це дозволяло класифікувати пацієнтів, які повідомляли про міжособистісні проблеми, на 4 типи: доброзичливий доміант, ворожий доміант (dominant), ворожий субмісив та доброзичливий субмісив (submissive). Координати «місцезнаходження» індивідуальних результатів в межах цього кругового простору мають

дві важливі діагностичні властивості: а) вектор або кут, вказує на тематику дезадаптації індивіда, б) довжина вектору вказує на ступінь диференційованості профілю щодо певного типу [4].

На основі вищеописаних розробок автори переглянули структуру методики та запропонували *циркумплексну* версію IIP-Сз 64 пунктів, розподілених за вісьмома субшкалами (Inventory of Interpersonal Problems – Circumplex version: Horowitz et al., 2000). Модель спирається на ортогональні біполярні осі «домінування-покірність» та «любов-ненависть» (рис. 1). Перший вимір відображає ступінь, в якому людина бажає впливати або бути під впливом інших, охоплюючи проблеми підкорення і виклики надмірного домінування. Другий вимір описує ступінь, у якому людина потребує встановлення близьких стосунків з іншими (від холодності, байдужості до надмірної залежності) [10].

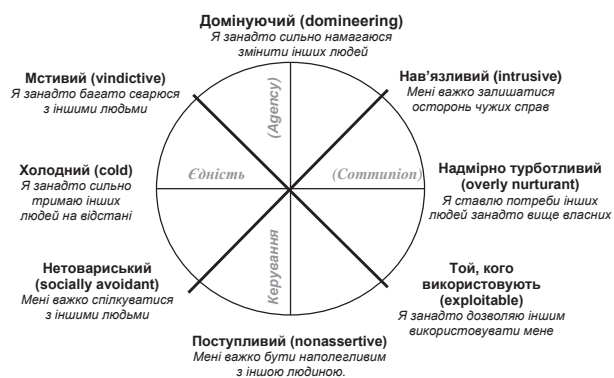

Рис. 1. Циркумплексна модель субшкал Методики визначення міжособистісних проблем IIP (складено авторами за матеріалами Horowitz, Rosenberg & Bartholomew, 1993)

Отже, в контексті циркумплексної моделі шкали IIP представлені у вигляді рівних секторів – октантів, які диференціюють міжособистісну проблематику та дозволяють визначити пріоритетні напрямки інтервенцій. Відомо, що проблеми в октанті «експлуатація» найлегше піддаються коригуванню у короткостроковій терапії, тоді як коригування проблем в октантах «домінування», «мстивість» і «холодність» вимагає більше часу та зусиль (Horowitz, Rosenberg & Bartholomew, 1993) [2].

Слід відзначити, що різноманітні моделі у формі кола пропонувалися дослідниками для зображення міжособистісної сфери (вітчизняним психологам найбільш відома модель Т. Лірі, розташована навколо осей домінування-підпорядкування та дружєлюбність-агресивність). Хоча такі моделі побудовані незалежними дослідниками, вони змальовують одну психологічну реальність і часто мають схожі виміри: потреба у приналежності (доброзичливість, відокремленість, ворожість тощо) та схильність до домінування у стосунках (влада, контроль, покірність тощо).

Циркумплексна модель корисна в терапії та консультуванні, оскільки дозволяє наочно представити результати проведеної діагностики, надати клієнту та досліднику структурований, організований опис міжособистісних рис та проблем. Геометричний підхід дозволяє класифікувати діагностичні відмінності IIP більш грубо або більш тонко (наприклад, 4-та або 16-та частина кола). Крім того, він наочно демонструє принцип комплементарності (від лат. *complementum* – доповнення) реакцій: дії однієї людини викликають або спонукають певний тип реакцій іншої людини. До прикладу, схильність до контролю й домінування викликає у партнера тенденції до залежності, керованості у стосунках, і навпаки. Якщо виникає некомплементарна реакція (обидва партнери намагаються домінувати), формується конфлікт. Щоб зменшити напруження, один чи обидва партнери повинні або змінити свою поведінку, або залишити поле. Комплементарність задовольняє соціальні мотиви учасників взаємодії, враховуючи їх уявлення один про одного. Ці поведінкові та когнітивні патерни часто стають предметом терапії [2].

Розробка скорочених версій. Опитувальник зі 127 або 64 пунктів вимагає досить багато часу і може втомлювати респондентів. Використання усіх субшкал оригінальної методики IIP не завжди є доцільним, і, крім того, вимагає високої компетенції персоналу, який здійснює опитування. Тому працюючи з методикою IIP різні дослідники пропонували скорочені варіанти, виходячи з міркувань зручності та економії часу. Найбільшу популярність здобула версія IIP-32, яку розробили

британські вчені М. Бакхем, Дж. Гарді та М. Стартап (Barkham, Hardy & Startup, 1996). На основі ретельного дослідження факторної структури методики розробники відібрали 32 пункти, які найкраще репрезентували виділені ними біполярні фактори (по 4 на кожний вимір), розраховували попередні нормативні дані загальної популяції та амбулаторних пацієнтів. Значення альфа Кронбаха для восьми субшкал IIP-32 складали від 0,70 до 0,88 (поряд із 0,80–0,94 для повної версії), проте факторна структура була набагато більш чіткою і теоретично обґрунтованою. Стаття містила переконливі докази того, що коротка версія мало чим поступається оригінальному варіанту з точки зору психометричних властивостей, при цьому значно більш зручна для клінічної практики [9].

Наразі інструмент активно використовується в індивідуальній та груповій психологічній практиці: щоб визначити, чи має людина міжособистісні проблеми, які потребують втручання; щоб допомогти консультанту або психотерапевту зосередитися на конкретних труднощах, які найбільше турбують клієнта; щоб оцінити позитивні зміни, які відбулися в процесі роботи; щоб порівняти ефективність різних форм лікування. Крім того, методика гарно зарекомендувала себе в організаційному консультуванні, професійному відборі кадрів й інших широких контекстах вивчення особливостей міжособистісної взаємодії.

На момент написання цієї статті були опубліковані численні адаптації методики: арабська, данська, грецька, іспанська, італійська, китайська, корейська, німецька, польська, словенська, фінська, французька, шведська, японська (загалом 18-ма мовами світу); більшість із них використовують скорочену версію IIP-32. Оригінальні версії IIP з 64 пунктів та 32 пунктів, а також деякі переклади методики, є комерційно доступними (Horowitz et al., 2000). Ряд незалежних досліджень в різних культурах підтвердили надійність та валідність опитувальника, а також інваріантність вимірювань у клінічних і неклінічних групах (Salazar et al., 2010; Thomas, Brähler & Strauß, 2011; Lo Coco et al., 2018; Qi et al., 2018; Faustino & Vasco,

2020) [11–15]. Декілька сучасних досліджень демонструють високі психометричні якості IIP-32 у роботі з підлітками (Israel & Langeveld, 2021; Areas et al., 2023) [16; 17]. Впровадження цього інструменту у вітчизняну практику безперечно буде корисним і сприятиме кращій якості надання психологічних послуг.

Метою дослідження є створення скринінгової версії Методики визначення міжособистісних проблем IIP та перевірка психометричних властивостей адаптованого інструменту.

Методологія дослідження. *Переклад.* Відповідність оригінальної та адаптованої версій методики була досягнута за допомогою класичної процедури прямого та зворотного перекладу його змісту. Переклад інструкції та тексту методики українською мовою було здійснено паралельно двома професійними перекладачами, які мали фахову підготовку з психології та англійської філології. Узгоджений варіант перекладу перевірено на відповідність оригіналу двома незалежними експертами. До всіх фахівців ставилася вимога володіння англійською мовою на рівні C1 або вище. Крім того, була здійснена експертна оцінка фінального варіанту спеціалістом з української філології.

Емпірична частина дослідження включала два етапи. На першому етапі (грудень 2023 р.) була сформована вибірка з 786 дорослих віком від 17 до 75 років. Серед них 640 осіб (84,4%) перебували в Україні, 146 (18,4%) – за кордоном. Запрошення респондентів відбувалося через оголошення в популярних соціальних мережах; збір даних проводився за допомогою сервісу Google Forms. На другому етапі (квітень 2024 р.) було перевірено ретестову надійність та стабільність факторної структури опитувальника; було залучено 179 осіб із тих, хто прийняв участь у першому діагностичному зрізі. Соціально-демографічні характеристики вибірки відображені у табл. 1.

Інструменти. В основу адаптації покладено версію IIP-32, запропоновану М. Бакхемом та колегами [9]. Для перевірки конвергентної валідності використано українську версію диспозиційного опитувальника для оцінки стратегій копінг-поведінки особистості «COPE» (Carver, Scheier

& Weintraub, 1989) в адаптації Ю. Коваленко [18], «Опитувальник параметрів суб'єктивного соціального благополуччя» (Т. Данильченко, 2015) [19], стандартизовану методику вивчення довіри/недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе (О. Савченко, В. Петренко, А. Тімакова, 2023) [20] та «Шкалу загального стилю прийняття рішень Скотта і Брюса» (в адаптації О. Савченко, А. Сіненко) [21].

Аналіз даних. Розрахунки здійснювались з використанням програмного забезпечення R та jamovi (версія 2.3.28). Для вивчення внутрішньої структури змінних використовувалась експлораторний факторний аналіз (метод максимальної правдоподібності з Oblimin-обертанням; кількість факторів визначалась засобом паралельного аналізу) та конфірмаційний факторний аналіз. Для нормалізації даних використано іпсативні оцінки. Для перевірки внутрішньої узгодженості та однорідності субшкал опитувальника використано коефіцієнти α Кронбаха, ω Макдональда, λ_6 Гуттмана. Для вимірювання дискриміна-

тивної здатності використано коефіцієнт δ Фергюсона, модифікований для використання зі шкалами Лікерта. Ретестова надійність була визначена шляхом повторного опитування частини вибірки з проміжком в чотири місяці. Для перевірки конвергентної та дивергентної валідності встановлені кореляційні зв'язки між оцінками субшкал IIP-16 та іншими діагностичними змінними, що вимірюють психологічне благополуччя особистості в міжособистісній сфері.

Результати дослідження. Процедура адаптації опитувальника відрізнялась від стандартної, оскільки на першому етапі аналізу даних була відмічена несхожість отриманої факторної структури до авторської концепції октантів. Результати конфірмаційного факторного аналізу наведені у табл. 2.

Оскільки внутрішня структура отриманих даних мала незадовільну відповідність оригінальній моделі, основні дослідницькі зусилля були зосереджені на відборі найбільш релевантних пунктів для створення скороченої (скринінгової) версії методики.

Таблиця 1

Склад вибірки за основними соціально-демографічними маркерами

Маркери опису вибірки		Перший вимір (N=786)		Другий вимір (N=179)	
		N	%	N	%
Стать:	чоловіки	163	20,74	40	22,35
	жінки	621	79,01	139	77,65
	інше	2	0,25	-	-
Вік:	до 24 років	17	2,16	3	1,68
	25-44 років	444	56,49	102	56,98
	45-60 років	300	38,17	67	37,43
	61-75 років	25	3,18	7	3,91
Освіта:	середня	9	1,15	1	0,56
	середньо-спеціальна	31	3,94	8	4,47
	незакінчена вища	50	6,36	4	2,23
	вища	552	70,23	135	75,42
	декілька вищих освіт	144	18,32	31	17,32
Сімейний стан:	одружений/заміжня	467	59,41	107	59,78
	вдівець/вдова	16	2,04	1	0,56
	розлучений(-а)	76	9,67	16	8,94
	незареєстровані стосунки	59	7,51	8	4,47
	самотній(-я)	168	21,37	47	26,26

Таблиця 2

Індекси відповідності отриманих даних авторській моделі IIP-32

Обсяг вибірки	Chi-sq.	df	p	CFI	RMSEA	LO90 - HI90	TLI
786	2640	436	<0,001	0,785	0,080	0,077 - 0,083	0,756

За результатами експлораторного факторного аналізу було відібрано 16 тверджень, по два для кожної субшкали виміру, які найбільше відповідали теоретичній моделі: мали високі (достатні) кореляції зі «своїм» фактором, при цьому демонстрували високе навантаження лише по одному з факторів. В таблиці 3 представлена фінальна структура опитувальника – за даними двох діагностичних зрізів виявлено вісім факторів, що пояснюють 63,95% та 72,8% загальної дисперсії змінних.

За результатами розвідувального факторного аналізу, навіть при суттєвому скороченні опитувальника, не вдається повністю відтворити факторну структуру, яка б точно віддзеркалювала вісім вимірів, заявлених авторами методики. Пункти 12 та 19, які складають вимір «важко бути залученим», сильно корелюють з іншим фактором – «важко бути підтримуючим». Цей зв'язок пояснюється спорідненістю психологічних проблем, що складають

названі виміри. Крім того, виявлена кореляція є нестабільною – за даними першого та другого діагностичного зрізів «злипання» виявляють різні пункти, проте незмінним залишається близькість змісту цих двох субшкал.

Стосовно інших семи показників ІІР була отримана врівноважена та стабільна структура, в якій кожна субшкала опитувальника представлена двома твердженнями. Змінні складають восьми-компонентну модель, відповідну авторській концепції. Значуще поліпшення факторної структури засвідчують результати підтверджуючого факторного аналізу – табл. 4.

Слід відзначити, що більшість попередніх дослідників також мали труднощі із підтвердженням факторної структури методики, як в оригінальній англомовній версії, так і в численних перекладах. Розробники методики (Horowitz et al., 1988) відразу повідомили про високий рівень взаємних кореляцій між субшкалами, що

Таблиця 3

Результати експлораторного факторного аналізу ІІР-16

№ пункту	Модель 1 (грудень 2023, N=786)								Модель 2 (квітень 2024, N = 179)							
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
1	,55								,78							
3	1,0								1,0							
4								,61						,81		
6								,48						,60		
12			,47												,98	
19								,99		,51						
13			,85							,79						
14			,62							,83						
21		,81										,93				
28		,78										,69				
23						,52										,48
27						,92										,67
24				,92							1,0					
29				,66							,65					
25					,87								,96			
26					,69								,93			
% дисперсії	8,9	8,9	8,9	8,9	8,5	7,9	6,9	4,8	11,0	10,8	10,2	10,2	9,4	7,8	7,1	6,4
	63,95								72,80							

Таблиця 4

Індекси відповідності отриманих даних авторській моделі при скороченні ІІР до 16 тверджень

Етапи дослідження	Обсяг вибірки	Chi-sq.	df	p	CFI	RMSEA	LO90 - HI90	TLI
1	786	327	76	<0,001	0,937	0,065	0,058 – 0,072	0,900
2	179	112	76	0,004	0,970	0,053	0,030 – 0,073	0,950

пояснили існуванням генерального фактору «скарження» (Complaint factor) – загальній схильності пацієнтів повідомляти про дистрес. Ця тенденція систематично підвищує або знижує оцінки пацієнтів за всіма субшкалами IIP, таким чином забезпечуючи їх інтеркореляції [1]. Для подолання впливу спільного фактору міжособистісного дистресу використовувались різні математичні процедури. Передусім, дослідники намагалися усунути його вплив за допомогою процедури іпсатизації [4; 5; 9]. Пізніше, при розробці італійської адаптації (Lo Coco et al., 2018) результати конфірматорного факторного аналізу демонстрували незадовільну відповідність моделі, тоді як дослідницьке моделювання структурними рівняннями (ESEM) забезпечило кращу відповідність спостережуваним даним [13].

Для досягнення відповідності внутрішньої структури методики IIP-16 оригінальній циркумплексній моделі, було проведено іпсатизацію отриманих оцінок за алгоритмом, запропонованим М. Бакхемом та колегами. Оцінки всіх субшкал були іпсатизовані шляхом віднімання середнього балу для всіх 16 пунктів IIP від середнього балу пункту для кожної субшкали.

Така процедура дозволяє розрахувати за даними IIP чотири біполярні іпсатизовані оцінки за наступними формулами:

- Проблеми з конкуренцією = Важко бути наполегливим – Занадто агресивний.
- Проблеми з спілкуванням = Важко бути комунікабельним – Занадто відкритий
- Проблеми з піклуванням = Важко бути підтримуючим – Занадто турботливий.
- Проблеми з автономією = Важко бути залученим – Занадто залежний.

Це зводить обробку даних IIP до мінімальної кількості вимірів, що може бути корисно в умовах експрес-діагностики міжособистісних проблем.

Проведений аналіз головних компонент з Oblimin-обертанням за іпсатизованими оцінками виявив парні навантаження восьми шкал на 4 біполярні компоненти, при цьому одна із шкал корелює позитивно, а інша шкала негативно (табл. 5). Хоча в оригінальному дослідженні застосовувався метод головних компонентів з обертанням Varimax, було прийняте рішення на користь застосування Oblimin-обертання, оскільки дослідники неодноразово повідомляли про високу кореляцію між показниками методики.

Отримана структура пояснює 70% кумулятивної дисперсії змінних. Це повністю

Таблиця 5

Аналіз головних компонент (PCA) за іпсатизованими оцінками IIP-16

Субшкали:	ГК1	ГК2	ГК3	ГК4
Важко бути комунікабельним (іпсатизована)	-0,88			
Занадто відкритий (іпсатизована)	0,69			
Важко бути залученим (іпсатизована)		0,82		
Занадто залежний (іпсатизована)		-0,56		
Важко бути наполегливим (іпсатизована)			0,83	
Занадто агресивний (іпсатизована)			-0,78	
Важко бути підтримуючим (іпсатизована)				-0,61
Занадто турботливий (іпсатизована)				0,90

Таблиця 6

Показники внутрішньої узгодженості IIP-16 (1 зріз, N=786 / 2 зріз, N=179)

Субшкали	Альфа Кронбаха	Лямбда 6 Гуттмана	Омега Макдональда	Ретестова кореляція
Важко бути комунікабельним	0,80 / 0,90	0,67 / 0,82	0,80 / 0,90	0,73
Важко бути наполегливим	0,48 / 0,71	0,32 / 0,55	0,48 / 0,71	0,51
Важко бути залученим	0,62 / 0,64	0,45 / 0,47	0,62 / 0,64	0,56
Важко бути підтримуючим	0,71 / 0,80	0,55 / 0,67	0,71 / 0,80	0,50
Занадто залежний	0,76 / 0,69	0,61 / 0,53	0,76 / 0,69	0,77
Занадто агресивний	0,79 / 0,84	0,65 / 0,73	0,79 / 0,84	0,68
Занадто турботливий	0,77 / 0,81	0,63 / 0,68	0,77 / 0,81	0,60
Занадто відкритий	0,79 / 0,84	0,65 / 0,73	0,79 / 0,84	0,59

підтверджує очікувану внутрішню структуру методики IIP-16.

Дискримінативна здатність тверджень вимірювалась за допомогою показника δ (дельта) Фергюсона, що відображує повноту реалізованості усіх можливих проявів вимірюваної властивості (в даному випадку це п'ять варіацій шкали Лікерта). Усі пункти мали достатній рівень дискримінативної здатності – розраховане значення дельти складало від 0,74 до 0,84. Середнє значення за 16 пунктами дорівнює 0,80, що відповідає високому рівню дискримінативної сили. Отже, респонденти активно використовують усі запропоновані варіанти відповідей, що дозволяє розрізняти осіб з відсутніми та вираженими скаргами в міжособистісній сфері.

Надійність опитувальника визначалася через перевірку внутрішньої узгодженості та однорідності субшкал (табл. 6). Показники α Кронбаха та ω Макдональда свідчать про високу або достатню когерентність усіх субшкал, крім виміру «Важко бути наполегливим». З огляду на мінімальний розмір шкал – всього 2 пункти – ці результати можна вважати задовільними. Цікаво, що у другому дослідженні показники надійності субшкал помітно зросли, це можна пояснити меншим розміром і більшою однорідністю вибірки.

Перевірка ретестової надійності передбачала вивчення зв'язків між парними результатами двох діагностичних зрізів з інтервалом в чотири місяці. Отримані коефіцієнти кореляції засвідчують достатню стійкість методики, враховуючи тривалий період між опитуваннями, динамічність соціальної та психологічної ситуації (накопичення стресів, зміну характеру міжособистісних стосунків під час війни), а також потенційну мінливість самого предмету вимірювання – міжособистісної проблематики.

Для перевірки *конвергентної валідності* були розраховані коефіцієнти кореляції Пірсона між субшкалами IIP-16 та показниками низки опитувальників, що стосуються різних аспектів міжособистісних відносин, психічного здоров'я і добробуту людини (табл. 7).

Отримані численні значущі кореляції, що розкривають природу досліджуваного феномену та підтверджують валід-

ність IIP-16. Показники вираженості міжособистісних проблем мають сильні прямі кореляції з показниками соціальної дистантності, поведінкової непослідовності та залежного стилю прийняття рішень; при цьому негативно корелюють з вираженістю конструктивних стратегій копінг-поведінки, довіри до інших людей та світу загалом. Показники валідності інтегративних факторів демонструють, що переживання проблем з конкуренцією, комунікацією, піклуванням та автономією пов'язані з неможливістю використання конструктивних копінгів (особливо пошуку соціальної, емоційної та інструментальної підтримки, активного подолання), низьким соціальним благополуччям (складністю емоційного прийняття партнерів, вираженою соціальною дистантністю).

Висновки. Опитувальник IIP є дієвим та інформативним інструментом, що дозволяє оцінити міжособистісні проблеми людини та можливості їх коригування. Сучасний підхід до діагностики базується на циркумплексній моделі, яка забезпечує організовану систему концептуалізації та класифікації порушень функціонування в міжособистісній сфері, а також графічний профіль, зрозумілий для пацієнтів. Розробка скринінгової версії IIP-16 була обумовлена, передусім, пошуком відповідної внутрішньої структури, що складається з чотирьох біполярних вимірів. Проведений аналіз підтвердив відповідність оригінальній моделі та високу психометричну якість IIP-16. Підтверджено внутрішню і ретестову надійність шкал опитувальника, їх дискримінативну здатність, конвергентну валідність. Скринінгова версія зручна для використання в різних діагностичних ситуаціях, зокрема в мобільних додатках та онлайн-консультуванні. Результати дослідження відкривають перспективи розробки більш економної та практичної процедури обробки даних IIP на основі чотирьох вимірів міжособистісної сфери, що відображають базові соціальні компетенції людини: конкуренція, спілкування, піклування та автономія.

Фінансування. Проект супроводжується БО «БФ «Бережи себе», що виступає ініціатором, ідеологом і донором програми адаптації психодіагностичних методик для подальшої розробки системи оцінки пси-

Показники конвергентної валідності за субшкалами IIP-16

Виміри та субшкали	Конкуренція	Спілкування	Піклування	Автономія
	«Важко бути ...»			
	наполегливим	комунікабельним	підтримуючим	залученим
Активне подолання	-0,234***	-0,272***	-0,180***	-0,195***
Поведінкове відволікання	0,137**	0,190***	0,137**	0,152***
Планування	-0,169***	-0,207***	-0,149***	-0,141***
Емоційне прийняття	-0,125**	-0,302***	-0,242***	-0,369***
Соціальна дистантність	0,209***	0,470***	0,274***	0,362***
Довіра до світу	-0,162***	-0,278***	0,209***	-0,191***
Довіра до інших	-0,091*	-0,248***	-0,209***	-0,226***
	«Занадто ... »			
	агресивний	відкритий	турботливий	залежний
Пошук соціальної емоційної підтримки	0,102**	0,291***	-0,008	0,158***
Прийняття	0,003	0,018	-0,057	-0,060
Емоційне прийняття	-0,186***	-0,066	-0,179***	-0,165***
Соціальна дистантність	0,227***	0,094*	0,195***	0,303***
Залежний стиль прийняття рішень	0,192***	0,237***	0,092*	0,420***
Довіра до світу	-0,172***	-0,108**	-0,094*	-0,182***
Довіра до інших	-0,196***	-0,161***	-0,152***	-0,164***
	Іпсатизовані значення			
	Конкуренція	Спілкування	Піклування	Автономія
Активне подолання	-0,089*	-0,131**	0,063	0,052
Фокусування на емоціях та емоційна розрядка	-0,347***	-0,151***	-0,030	-0,224***
Пошук соціальної інструментальної підтримки	-0,100*	-0,283***	-0,037	-0,234***
Пошук соціальної емоційної підтримки	-0,085*	-0,340***	-0,111**	-0,284***
Планування	-0,051	-0,110**	-0,057	0,033
Емоційне прийняття	0,061	-0,187***	-0,049	-0,157***
Соціальна дистантність	-0,032	0,290***	0,063	0,052
Залежний стиль прийняття рішень	-0,026	-0,09*	0,002	-0,320***
Довіра до світу	0,024	-0,139***	0,074*	0,002
Довіра до інших	0,080*	-0,089*	-0,036	-0,042

Примітка: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$.

хологічного стану та надання психологічної допомоги громадянам України (<https://takesareukraine.org>). Всі автори публікації є учасниками вказаного проекту. Контакти для звернення: info@ptsd.team.

Заява про доступність даних. Дані, що представлені в дослідженні, викладено у відкритому доступі на платформі OSF (Open Science Framework) за посиланням: <https://osf.io/rvkan>.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Horowitz L. M., Rosenberg S. E., Baer B. A., Ureño G., Villaseñor V. S. Inventory of interpersonal problems: Psychometric properties and clinical applications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1988. Vol. 56(6), P. 885–892. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.56.6.885>.
2. Horowitz L. M., Rosenberg S. E., Bartholomew K. Interpersonal problems, attachment styles, and outcome in brief dynamic psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1993. Vol. 61(4). P. 549–560. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.61.4.549>.
3. Muran J. C., Segal Z. V., Samstag L. W., Crawford C. E. Patient pretreatment interpersonal problems and therapeutic alliance in short-term cognitive therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1994. Vol. 62(1). P. 185–190. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.62.1.185>.

4. Gurtman M. B. Interpersonal problems and the psychotherapy context: The construct and validity of the Inventory of Interpersonal Problems. *Psychological Assessment*, 1996. Vol. 8. P. 241–255. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.8.3.241>.
5. Alden L. E., Capreol M. J. Avoidant personality disorder: Interpersonal problems as predictors of treatment response. *Behavior Therapy*. 1993. Vol. 24, Is. 3. P. 357–376. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(05\)80211-4](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(05)80211-4).
6. Ruiz M., Pincus A., Borkovec T., Echemendia R., Castonguay L., Ragusea S. Validity of the Inventory of Interpersonal Problems for Predicting Treatment Outcome: An Investigation With The Pennsylvania Practice Research Network. *Journal of personality assessment*. 2004. Vol. 83. P. 213–222. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8303_05.
7. Barkham M., De Jong K., Delgadillo J., Lutz W. Routine Outcome Monitoring (ROM) and Feedback: Research Review and Recommendations. *Psychotherapy Research*. 2023. Vol. 33(7). P. 841–855. <https://doi.org/10.1080/10503307.2023.2181114>.
8. Alden L. E., Wiggins J. S., Pincus A. L. Construction of circumplex scales for the Inventory of Interpersonal Problems. *Journal of Personality Assessment*. 1990. Vol. 55(3-4). P. 521–536. <https://doi.org/10.1080/00223891.1990.9674088>.
9. Barkham M., Hardy G. E., Startup M. The IIP-32: A short version of the Inventory of Interpersonal Problems. *British Journal of Clinical Psychology*. 1996. Vol. 35. P. 21–35. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1996.tb01159.x>.
10. Horowitz L. M., Alden L. E., Wiggins J. S., Pincus A. The inventory of interpersonal problems. Menlo Park: Mind Garden Publishing, 2000. 124 p.
11. Salazar J., Martí V., Soriano S., Beltran M., Adam A. Validity of the Spanish version of the Inventory of interpersonal problems and its use for screening personality disorders in clinical practice. *Journal of Personality Disorders*. 2010. Vol. 24(4). P. 499–515. <https://doi.org/10.1521/pedi.2010.24.4.499>.
12. Thomas A., Brähler E., Strauß B. IIP-32: Entwicklung, validierung und normierung einer kurzform des inventars zur erfassung interpersonaler probleme. *Diagnostica*, 2011. Vol. 57(2). P. 68–83. <https://doi.org/10.1026/0012-1924/a000034>.
13. Lo Coco G., Mannino G., Salerno L., Oieni V., Di Fratello C., Profita G., Gullo S. The Italian Version of the Inventory of Interpersonal Problems (IIP-32): Psychometric Properties and Factor Structure in Clinical and Non-clinical Groups. *Frontiers in Psychology*. 2018. Vol. 9. Art. 341. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00341>.
14. Qi W. G., Wang K. T., Pincus A. L., Wu L. Z. Interpersonal problems and acculturative stress over time among Chinese international students from mainland China and Taiwan. *Asian American Journal of Psychology*. 2018. Vol. 9(3). P. 237. <https://doi.org/10.1037/aap0000119>.
15. Faustino B., Vasco A. Factor structure and convergent validity of the Portuguese version of the Inventory of interpersonal problems – 32. *Journal of Relationships Research*. 2020. Vol. 11, e18. <https://doi.org/10.1017/jrr.2020.18>.
16. Israel P., Langeveld J. H. Access Psychometric properties of the Inventory of Interpersonal Problems (IIP-C) used with a clinical sample of adolescents: a preliminary study. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*. 2021. Vol. 9. P. 87–95. <https://doi.org/10.21307/sjcap-2021-010>.
17. Areas M., García Domench C., Babl A., Freiberg-Hoffmann A., Piazzese Spratte S., Roussos A., Penedo J. Inventory of interpersonal problems-32 (IIP-32): Psychometric properties in adolescents from Argentina. *Cogent Mental Health*, 2023. Vol. 2(1). Article 2267590. <https://doi.org/10.1080/28324765.2023.2267590>.
18. Коваленко Ю. В. Етнорелігійна ідентичність молоді як чинник поведінки подолання стресової ситуації: дис. ... канд. психол. наук ; 19.00.05. К., Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 350 с. URL: <http://psychology-naes-ua.institute/read/2240/>.
19. Данильченко Т. В. Питальник «Суб'єктивне соціальне благополуччя»: методологічне обґрунтування і процедура розробки. *East European Scientific Journal*. 2015. № 3(4). С. 20–29.
20. Савченко О. В., Петренко В. В., Тимакова А. В. Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе (А. Купрейченко): україномівна адаптація, валідація та стандартизація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 5. С. 16–22. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.5.3>.

21. Сіненко А. О. Психологічні детермінанти стратегій прийняття рішення: кваліфікаційна магістерська робота. К. КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2023. 86 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/79d9e44f-9754-47a7-8d35-646b3b77ce49>.

REFERENCES:

1. Horowitz, L.M., Rosenberg, S.E., & Bartholomew, K. (1993). Interpersonal problems, attachment styles, and outcome in brief dynamic psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*(4), 549–560. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.61.4.549> [in English].
2. Horowitz, L.M., Rosenberg, S.E., Baer, B.A., Ureño, G., & Villaseñor, V.S. (1988). Inventory of interpersonal problems: Psychometric properties and clinical applications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*(6), 885–892. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.56.6.885> [in English].
3. Muran, J.C., Segal, Z.V., Samstag, L.W., & Crawford, C.E. (1994). Patient pretreatment interpersonal problems and therapeutic alliance in short-term cognitive therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*(1), 185–190. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.62.1.185> [in English].
4. Gurtman, M.B. (1996). Interpersonal problems and the psychotherapy context: The construct and validity of the Inventory of Interpersonal Problems. *Psychological Assessment, 8*(3), 241–255. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.8.3.241> [in English].
5. Alden, L.E., & Capreol, M.J. (1993). Avoidant personality disorder: Interpersonal problems as predictors of treatment response. *Behavior Therapy, 24* (3), 357–376. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(05\)80211-4](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(05)80211-4) [in English].
6. Ruiz, M., Pincus, A., Borkovec, T., Echemendia, R., Castonguay, L., & Ragusea, S. (2004). Validity of the Inventory of Interpersonal Problems for Predicting Treatment Outcome: An Investigation With The Pennsylvania Practice Research Network. *Journal of personality assessment, 83*, 213–222. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8303_05 [in English].
7. Barkham, M., De Jong, K., Delgadillo, J., & Lutz, W. (2023). Routine Outcome Monitoring (ROM) and Feedback: Research Review and Recommendations. *Psychotherapy Research, 33*(7), 841–855. <https://doi.org/10.1080/10503307.2023.2181114> [in English].
8. Alden, L. E., Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (1990). Construction of circumplex scales for the Inventory of Interpersonal Problems. *Journal of Personality Assessment, 55*(3-4), 521–536. <https://doi.org/10.1080/00223891.1990.9674088> [in English].
9. Barkham M., Hardy G. E., Startup M. (1996) The IIP-32: A short version of the Inventory of Interpersonal Problems. *British Journal of Clinical Psychology, 35*, 21–35. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1996.tb01159.x> [in English].
10. Horowitz, L.M., Alden, L.E., Wiggins, J.S., & Pincus, A. (2000). The inventory of interpersonal problems. Menlo Park: Mind Garden Publishing [in English].
11. Salazar, J., Martí, V., Soriano, S., Beltran, M., & Adam, A. (2010). Validity of the Spanish version of the Inventory of interpersonal problems and its use for screening personality disorders in clinical practice. *Journal of Personality Disorders, 24*(4), 499–515. <https://doi.org/10.1521/pedi.2010.24.4.499> [in English].
12. Thomas, A., Brähler, E., & Strauß, B. (2011). IIP-32: Entwicklung, validierung und normierung einer kurzform des inventars zur erfassung interpersonaler probleme. *Diagnostica, 57*(2), 68–83. <https://doi.org/10.1026/0012-1924/a000034> [in English].
13. Lo Coco, G., Mannino, G., Salerno, L., Oieni, V., Di Fratello, C., Profita, G., & Gullo, S. (2018) The Italian Version of the Inventory of Interpersonal Problems (IIP-32): Psychometric Properties and Factor Structure in Clinical and Non-clinical Groups. *Frontiers in Psychology, 9*, 341. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00341> [in English].
14. Qi, W. G., Wang, K. T., Pincus, A. L., & Wu, L. Z. (2018). Interpersonal problems and acculturative stress over time among Chinese international students from mainland China and Taiwan. *Asian American Journal of Psychology, 9*(3), 237. <https://doi.org/10.1037/aap0000119> [in English].
15. Faustino, B., & Vasco, A. (2020). Factor structure and convergent validity of the Portuguese version of the Inventory of interpersonal problems – 32. *Journal of Relationships Research, 11*, e18. <https://doi.org/10.1017/jrr.2020.18> [in English].

16. Israel P., & Langeveld J.H. (2021). Access Psychometric properties of the Inventory of Interpersonal Problems (IIP-C) used with a clinical sample of adolescents: a preliminary study. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, 9, 87–95. <https://doi.org/10.21307/sjcap-2021-010> [in English].
17. Areas, M., García Domench, C., Babl, A., Freiberg-Hoffmann, A., Piazzese Spratte, S., Roussos, A., & Penedo, J. (2023). Inventory of interpersonal problems-32 (IIP-32): Psychometric properties in adolescents from Argentina. *Cogent Mental Health*, 2(1), Art. 2267590. <https://doi.org/10.1080/28324765.2023.2267590> [in English].
18. Kovalenko, Yu.V. (2020). Etnorelihiina identychnist molodi yak chynnyk povedinky podolannia stresovoi sytuatsii [Impact of Ethnoreligious Identity of Youth on Coping Behavior]. *Candidate's thesis*. Kyiv: G.S. Kostyuk Institute of Psychology [in Ukrainian].
19. Danylchenko, T.V. (2015). Pytalnyk «Subiektyvne sotsialne blahopoluchchia»: metodolohichne obgruntuvannia i protsedura rozrobky [Questionnaire "Subjective social well-being": methodological justification and development procedure]. *East European Scientific Journal*, 3(4), 20–29. [in Ukrainian].
20. Savchenko, O.V., Petrenko, V.V., & Tymakova A.V. (2022). Metodyka doviry / nedoviry osobystosti do svitu, do inshykh liudei, do sebe (A. Kupreichenko): ukrainomivna adaptatsiia, validizatsiia ta standartyzatsiia. [Methodology of personal trust / mistrust in the world, in other people, in oneself» (A. Kupreichenko): ukrainian language adaptation, validation and standardization]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology*, 5, 16–22. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.5.3> [in Ukrainian].
21. Sinenko, A. O. (2023). Psykholohichni determinanty stratehii pryiniattia rishennia [Psychological determinants of decision-making strategies]. Qualifying master's thesis. Kyiv: KNEU named after V. Hetman [in Ukrainian].